

אגשכולות

הסלון השבועי של "אגשכולות" כיום ביבנה

לזכר עולם יהיה צדיק לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

מעשה אבות סימן לבנים

הרב יצחק לוי שליט"א

פרשת "וישלח"
פ"ז בכסלו ה'תשס"ט
גיליון מס' 82
(שנה שלישית)

זמני השבת

ת"א	ת"ב	הדלקת נרות
16.06	16.17	צאת השבת
17.16	17.18	

זעילוי נשמת

אמי, זולייט בת דונה, ע"ה
נלב"ע בט"ז כסלו תשנ"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הנוצח ע"י הרב יצחק לוי שליט"א

י ישלח יעקב מלאכים, ופי' רש"י: מלאכים ממש. ויש להבין מדוע יעקב שולח מלאכים, שהרי אם רצה יעקב לתהות על מצבו הצבאי של עשו ולדעת כיצד להתכונן למלחמה היה צריך לשלוח אנשי מודיעין, ומדוע מלאכים ממש?

"ויצו אותם לאמור... עם לבן גרתי ואחר עד עתה", ופי' רש"י: "גרתי, תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים של לבן". והדבר תמוה, וכי מעניין את עשו האם יעקב אחיו קיים מצוות או לא קיים מצוות, עשו העושה כל עבירות שבעולם האם יתרשם מקיום מצוות של יעקב? "ויהי לי שור וחמור", איתא מדרש רבה: "ויהי לי שור" – זה יוסף שעליו נאמר "בכור שורו הדר לו", "וחמור" – זה יששכר שנאמר עליו "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפטיים".

ויש להבין עפ"י המדרש יעקב הזכיר לו את שני בניו יוסף ויששכר, ומה ראה להזכיר דוקא את אלה? "וירא יעקב מאוד וייצר לו", וכבר שאלו רוב המפרשים, מדוע יעקב פחד, לאחר שהבטיחו הקב"ה "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך... כי לא אעזובך עד אשר אשם את אשר דברתי לך"?

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו", מהו כפל הלשון "מיד אחי, מיד עשו"? והלא אח אחד ליעקב! (עי' בית הלוי).

פרשה זו מגלה לנו שיעקב לא פחד כלל ועיקר ממלחמה של ממש עם אחיו עשו, יעקב אבינו בטח בהבטחתו של הקב"ה "ושמרתך בכל אשר תלך". וכן יש להוסיף שיעקב כשלעצמו היה חזק וגיבור וכמ"ש רש"י עה"פ "ויגל את האבן מעל פי הבאר" – "כמי שמעביר את הפקק מעל פי הצלוחית להודיעך שכחו גדול", וא"כ יעקב לא פחד מכחו וצבאו של עשו. אולם יעקב פחד ואפילו חרד מעשו, מהשפעתו ההרסנית על חיי הרוח של יעקב ובניו ביתו. יעקב היה מלא יראה ופחד מהפקרותו של עשו העומד להגיע עם ארבע מאות איש שהם בודאי מופקרים כמותו, יעקב ירא מההשפעה החינוכית על צאצאיו שחונכו לחיי קדושה, לחיי תורה ויראת ה'.

כיון שהקב"ה לא הבטיח לו מגן מפני ההרס הרוחני, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", לכן יעקב מתיירא על כך.

הרשב"ם בתחילת הפרשה כתב: "באנו אל אחיך אל עשו ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת, וגם הוא מתוך ששמח בביאתך ומאהבתו אותך, הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו לכבודך, זהו עיקר פשוטו. וכן הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בליבו, וירא יעקב בליבו אע"פ שהראה לשליחים כי לכבודו מתכוון הוא לא האמין שמחשבת עשו לטובה אלא לרעה".

ולכאורה הדברים תמוהים: אם לא סמך על שלוהו, מדוע שלחם? ואם סמך עליהם מדוע לא האמין להם?

וי"ל – הוא באמת האמין להם שאין בכוונת עשו להרגו, יעקב לא פחד מכך, אבל פחדו היה דוקא מפני שעשו שמח לקראתו, שרוצה לכבדו, דוקא מפני הקירבה היתירה שרוצה עשו להיות קרוב ליעקב ולבניו ביתו, דוקא זה היה הפחד העיקרי. וזוהי כוונת הרשב"ם שיעקב סבר שכוונתו האמתית של עשו היא לרעה.

מעשה יתיישבו כל השאלות שנשאלו בראשית הדברים.

יעקב אינו שולח בלשים או מרגלים, כיון שאין הוא מחפש לבדוק את כוחו הצבאי של עשו, הוא רוצה לדעת מה יכולה להיות הסכנה על חיי הרוח של יעקב ובניו, ולכך הוא שולח "מלאכים – ממש".

ולכן יעקב אומר לעשו "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים", משום שאם אתה חושב להשפיע על תרבותנו, שאולי תצליח לשנות את ארחות חיינו, כי אז דע לך כי שנים רבות חייתי אצל לבן ומכל מקום לא הצליח להשפיע עליי. משום כך מזכיר יעקב דוקא את שני בניו יוסף ויששכר ששניהם היו "בני תורה" במשפחת יעקב, שהרי יעקב למד בחברותא עם יוסף ולכן קנאו בו אחיו, ואף ממצרים שלח ליעקב את העגלות כדי להזכיר לו את הסוגיה שלמדו קודם שנפרדו והיה זה ענין "עגלה ערופה".

ויששכר הרי הסכים עם אחיו זבולון כי הוא ילמד ואחיו יפרנסו וכמו שדרשו חז"ל עה"פ "ויט שכמו לסבול" – לסבול עול תורה.

וכך איתא בגמ' ב"ק יז. "כל העוסק בתורה ובגמ"ח זוכה לנחלת שני שבטים וכו'. זוכה לנחלה כיוסף, דכתיב "בן פורת יוסף בנות צעדה עלי שור" וזוכה לנחלת יששכר דכתיב "יששכר חמור גרם". (יעו"ש במהרש"א)

וזהו כפל הלשון "וירא יעקב וייצר לו" יעקב פחד מ- "וויצר לו" – שזה עשו יהיה לו ליצר, ולכן התפלל יעקב הצילני נא מן האחזה של עשו – שחיצוניותה היתה "אח", אבל פנימותה היתה "עשו".

מעשה נבין את הכנסתה של פרשת מאבקו של יעקב עם שרו של עשו בתוך הפרשה העקרת של פגישת יעקב עם עשו.

"וירא כי לא יכול לו" – שרו של עשו בא להאבק בתורתו של יעקב, "וירא כי לא יכול לו" – שהרי "תתן אמת ליעקב" (החפץ חיים עה"ת) ולכן לאחר המאבק שונה שמו של יעקב ל"ישראל" – המסמל את השררה, הבכורה והנצחון, והמבטא את סגולותיו של יעקב.

אולם ראוי לציין כי "וישקהו" של עשו ליעקב גורם נזק עד היום הזה, לכן אנו צריכים להזהר מהשפעות הרסניות של תרבויות הזרות לנו, ולאמץ ברב עוז את תורתו ואמיתותו של יעקב.

העורך: מוטי פקטר | הקלדה: חיים ארנפלד

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"נ אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!

העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית)

מחילת חוב (חלק ב')

הרבמאיר אורליאן שליט"א

שבלב הוי דברים. ולפי דברי הרשב"א י"ל ג"כ בני"ד, כיון שאין מחשבת מחילתו מבטלת שום מעשה - גם מחילה בלב הוי מחילה!

אולם דברי הרשב"א בזה אינם מוסכמים, והריטב"א והר"ן בקידו' (שם) חלקו עליו ופירשו באופן אחר. וכן תמה הריטב"א בב"מ (לד: ד"ה אמר רב הונא) לגבי מחילת שבועה שאינה ברשותו: היאך נאמר דמסתמא הוי מחילה, והרי קיי"ל דדברים שבלב לא הוי דברים.

נמצא, שלדעת הרש"ל מחילה בלב מועילה, ויש בסיס לזה בדברי הרשב"א. אולם הקצות ונתיבות ורוב האחרונים חולקים על הרש"ל, וכן חלקו שאר הראשונים על דברי הרשב"א. וכן כתב בערוה"ש (סי' יב ס"ח) דמחילה במחשבה לאו כלום הוא ויכול לחזור בו א"כ במקום אומדנא דמוכח. [ומ"מ, הביא הגר"ע יוסף שליט"א את דברי הגר"ח פלאגי שאם המלוה הוא יר"ש שיש בזה משום "ודובר אמת בלבבו" (על פי עובדא דרב ספרא, ב"ב פח.), ועל זה נאמר "ויראת מאלוקיך" דברים המסורים ללב].⁸

אך קשה לדחות דברי הרש"ל ורשב"א לגמרי, וא"כ אפשר דגם מצד זה יוכל הלוה לטעון קים לי כדבריהם אם הוא מוחזק.⁹ ולכן עלינו לברר מי נחשב כמוחזק בספק מחילה - המלוה או הלוה?

מוחזקות בספק מחילה:

בפשטות, אם הלוה עדיין לא שילם, הוא המוחזק כיון שהמלוה רוצה לגבות ממנו. אולם ברמ"א (סי' ס"ה ס"ג) כתב במי שחייב לחברו שני חובות ומחל לו אחד מהם ולא פירש איזה, הקטן מחול ולא הגדול. מקורו בתשו' הרשב"א (ח"ו סי' ה) בענין ספק מחילת מזונות האשה, שיד הבעל (=הלוה) על התחתונה כיון שהאשה מוחלת משלה, ועליו להביא ראיה מה נתנה או מחלה לו. ומבואר שבספק האם היתה מחילה או לא, המלוה נחשב מוחזק ועל הלוה להוכיח שאמנם מחל. וטעם הדבר נראה משום שהחייב ודאי, והפטור ספק, ודומה לאיני יודע אם פרעתך שחייב (סי' ע"ה ס"ט).¹⁰

אולם בגליון הש"ס לרע"א (סוסי' ס"ה, מובא בפת"ש סק"י) כתב שדברי הרמ"א הנ"ל היינו רק בספק כמה מחל, או יד מקבל ונמחל על התחתונה. אך אם ברור כמה מחל, והספק הוא בדין האם המחילה מועילה, בזה לכאורה פטור הלוה מספק, ודלא כדברי בית שמואל (אה"ע סי' ס"ו סק"ט). וכ"כ בבית מאיר (אה"ע סי' ס"ו ס"ג), ובאר משום דקיי"ל דשטר כעומד לגבות לאו כגבוי דמי, והמוציא מחברו עליו והראיה. וספק דין מחילה אינו דומה לאיני יודע אם פרעתך, כיון שגם המלוה טוען מספק.¹¹

נמצא, שאף שבספק מה מחל כתב הרמ"א שהמלוה נחשב מוחזק, בספיקא דדינא בתוקף המחילה כתבו האחרונים שאין להוציא מהלוה. וא"כ יש להחשיב את לוי הלוה כמוחזק עם עדיין לא שילם.

סיכום: בשאלתנו מצטרפים יחד כמה וכמה ספקות בתוקף המחילה. עיקר הספק הוא האם מחילה בלב בלבד מועילה, ולזה מצטרף הספק האם מחילה מועילה כשהמלוה עדיין תופש בשטר, ובתור סניף העובדה שהלוה לא ידע כלל מהמחילה ולא נתכוין לזכות. ולכן נראה, שלתבוע ממנו בב"ד אינו יכול, כיון שבכל זאת יש כאן ספק וקשה להוציא ממון.¹² ואם כבר פרע לו, אין צריך להחזיר את הכסף. ואם בא הלוה מעצמו לשלם, הדעת נוטה שיכול משה לקבל את הכסף ואין צריך להעיר לו שמחל בלבד, ויחשב בזה כתפישה ברשות, וצ"ע למעשה. [אך ממידת חסידות, מדין ודובר אמת בלבבו, יש לפייס את הלוה עד שיתפשר אתו.]

⁸ עיי"ש ביבי"א שפקפק בזה, שאם נאמר דדברים שבלב לא הוי דברים, א"כ לא חלה המחילה כלל, ולא שייך בזה דברים המסורים ללב, וגם יר"ש יכול לחזור בו.
⁹ ובמיוחד כיון דמהר"ם מינץ ס"ל כרש"ל, ודברי הש"ך נוטים כן.
¹⁰ וכעיי"ז כתב הנתיבות (סי' רכ"ז סק"ד) בענין אונאה, שבספק מחילה חייב המאנה להחזיר מספק, דדמי לאיני יודע עם פרעתך.
¹¹ ועוד, שהמל"מ (פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"א) כתב דבשמא טוב, שלא היה ללוה לדעת, גם באיני יודע אם פרעתך פטור.
¹² הפוסקים דנו אי מועיל ספק ספיקא להוציא ממון, עיי' קונטה"ס (ו-1), ושב שמעתא (ב-2). דעת רה"פ שאין מוציאים גם בס"ס, ודלא תתסי' תו' ד"ה אי למיתב.

שאלה: משה הנדיב הלך בשטר לשכנו לוי הנזק סכום של 1000 נה למשך שנה. בינתיים הידרדר מצבו של לוי, ובהגיע הזמן לא היה יכול לפרוע את חובו. משה בטוב לבו האריך לו הזמן, אך בראותו שהמצב הולך ומחמיר, גמר בלבו למחול ללוי ולא לגבות ממנו את החוב. אמנם, לא הודיע ללוי על החלטתו ולא החזיר לו את השטר. לימים הצליח לוי לשקם את עצמו ובא למשה לפרוע את חובו. עמד משה מסתפק האם יכול לקבל את הכסף או שכבר נמחל החוב?

תשובה: בשבוע שעבר הזכרנו שיש לדרן פה בארבע נקודות: מחילה שלא בפניו, מחילה כשהמלוה תופש בשטר, מחילה בלב, וגדר מוחזק בספק מחילה. דננו בשתי הנקודות הראשונות, והעלנו בס"ד שמחילה מועילה גם שלא בפני הלוה ושלא בידעתו, משום שזכין לאדם שלא בפניו. אמנם, כשהמלוה תופש עדיין את השטר נחלקו הפוסקים האם מועילה מחילה בלא קנין, ולמסקנת הנתיבות וערוה"ש יכול המוחזק לומר קים לי כאותו דעה המזכה.

אולם, בשאלתנו משה המלוה לא מחל במפורש בפה או במעשה, אלא בלב בלבד. ניתן עלינו לברר עדיין האם בכלל מועילה מחילה כזו, שהרי כלל בדינו: "דברים שבלב אינם דברים!"¹ [כמובן, כל השאלה היא רק אם גמר בלבו למחול בהחלטה גמורה, ולא במחשבה בעלמא.]

מחילה בלב בלבד:

בקצות החושן (סי' י"ב סק"א) הביא מדברי מהרש"ל (בביאורים לסמ"ג עשין מ"ח) שאם היה בלבו למחול שוב אינו יכול לחזור ולתבעו, דמחילה בלב הוי מחילה. ראייתו היא אלמנה ששהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה, דקיי"ל דמחלה כתובתה (כתו'קד.). והרי שם לא דיברה כלום, אלא שתיקתה נחשבת למחילה, ומוכח דמהני מחילה בלב ואע"ג שתופס שטר.² ובקצוה"ח תמה עליו, שהרי לא מצינו בשום מקום שמחשבה מועילה, ואפי' בהפקר והקדש ונדר בעינן עכ"פ דיבור.³

שוב הביא הקצות ממוהרי"ט (חומ"מ ח"ב סי' מ"ה) שחקר בדין דברים שבלב, דכמה סוגיות מורות דמהני (וביניהם אותה סוגיא של אלמנה ששהתה) וכמה סוגיות מורות דלא מהני. ומסיק מוהרי"ט שאם ידוע לכל העולם מה שבבלו, כגון ג' שנים של חזקת קרקעות, גם דברים שבלב הוי דברים,⁴ אבל כשאין מחשבתו ידועה לכל, דברים שבלב לא הוי דברים.⁵ ולפי"ז יש לדחות את ראיית המהרש"ל מאלמנה ששהתה, שהרי שם ידוע לכל שמחלה, ובוה מועיל דברים שבלב, אבל בסתם מוחל חוב לחבירו, שאין ידועה מחשבתו לשום אדם - דברים שבלב לא הוי דברים.⁶

גם הנתיבות (שם סק"ה) הסכים עם הקצות עפ"י מהרי"ט דלא אזלינן בחר מחשבה רק במקום אומדנא דמוכח לכל העולם, ודלא כרש"ל. וכן דעת עוד אחרונים.

אולם, במקום אחר⁷ הקשה הנתיבות על הקצות מדברי הרשב"א (קידו' נ. ד"ה ואסיקנא), דדברים שבלב אינם דברים היינו לבטל מה שאמר בפיו או שעשה היפך זה. אבל אם דבריו שבלב אינן מבטלים מעשיו אלא מקיימים אותם (כגון באומר "אהא" ונזיר עובר לפניו), או שאין שום מעשה (כגון תרומה שניטלת במחשבה בלבד) - גם דברים

¹ עיי' בשו"ת יביע אומר לגר"ע יוסף שליט"א ח"ג חומ"מ סי' ג' שהאריך בדין מחילה בלב.
² וכ"כ בחשק שלמה (סי' י"ב הגה"ט אות ט"ז) בשם תשו' מהר"ם מינץ (סי' ט"ז).
³ חת"ם סק"ד, דרשינן "כל נדיב לב עולות" (שבועות כ"ו:).
⁴ וכעיי"ז במדרכי (כתו' ס' ר"ד) גבי נדרי אונסין שמחשב בלבו "היום", לפי שידוע לכל שנודר מחמת אונס ובלבו "היום".
⁵ עיי"ש בקצות דאפי' אם הכין המלוה שובר על המחילה ונמלך ולא מסרו ללוה, נחשב כדברים שבלב שהרי אפשר שלא נתכון למחול עד שימסור לו ואין מוכח שמוחל עכשיו.
⁶ עוד יש לדחות את ראיית מהרש"ל עפ"י דברי נ"י (ב"ב ס.) דמקולי כתובה שנו כאן, אע"ג דלא מחלה במפורש, משא"כ בשאר בעל חוב י"ל שאינו מחילה עד שמוחל להריא. ומ"מ י"ל דכוונת הרש"ל דאם לא מועילה מחילה מפורשת בלב, לא היתה מועילה שתיקת האלמנה לומר כאלו מחלה (יבי"א שם סק"ב).
⁷ חומ"מ סי' רט"ז סק"א. הנידון שם הוא בדין מגביה מציאה לחברו, שקנה חברו ואין המגביה יכול לחזור ולומר לעצמי הגבהתי. ופירש הסמ"ע (סק"א) דהיינו כשאמר המגביה בפה שזוכה בו עבור חברו, אך הש"ך (סק"א) כתב אפילו אם לא אמר כן בפה, אלא שהיתה כוונתו לכך. ובקצות (סק"א) צידד כדברי הסמ"ע משום שמחשבה בלבד אינו כלום, ודברים שבלב אינם דברים, והשיג עליו הנתיבות. וצ"ע בדברי הנתיבות שלכאורה סותרים למש"כ בס"י י"ב שהסכים עם הקצות, ועיי' ברכת שמואל (קידו' סי' א') שלעשות "חלות" ודאי לא מהני דברים שבלב.

ברכה על מסטיק

דניאל סגרון (ד')

שאלה: האם מברכים על מסטיק?

תשובה: גרסינו בפ"ב בדברכות (דף יד): "בעי מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מרבי אמי: השרוי בתענית מהו שיטעום? אכילה ושתייה קביל עליה - והא ליכא, או דילמא הנאה קביל עליה - והא איכא? אמר ליה: טועם ואין בכך כלום¹. תניא נמי הכי: מטעמת אינה טעונה ברכה, והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום. עד כמה? רבי אמי ורבי אסי טעמי עד שיעור רביעתא". וכתב הרא"ש (סימן ו') שכל מה שהגמ' אומרת עד רביעית זה דוקא לענין תענית שאסור לו ליהנות ועד רביעית לא נחשב הנאה אבל לענין ברכה אפילו טועם יותר מרביעית אין צריך לברך כיון שברכה תלויה באכילה כדכתיב 'ואכלת ושבעת' והיינו הנאת מעיים וביאר ה' פנים מהנאות' (ח"ב סימן כ"ז) דאע"ג דקיי"ל כרבי יוחנן (חולין קג:) שאפילו בהנאת גרונו מתחייב זהו דוקא לענין איסור אכילה שאסור להנות מדבר שהתורה אסרה אבל לענין ברכה אינו מתחייב אלא אם כן שבע והיינו הנאת מעיו².

והנה, השר"ע (סימן ר"י) כתב שהטועם ופולט אין צריך לברך וכתב ה' מגן אברהם' (סק"ט) וז"ל: "ואם כן הוא הדין ללועס ופולט עיין סימן תקס"ז" וכונתו למה שכתב הרמ"א בהלכות תענית (סימן תקס"ז ס"ב) ש"מותר ללעוס עצי קנימון ושאר בשמים ועץ מתוק ללחלח גרונו

¹ ונחלקו רבותינו הראשונים בפירוש תשובת רבי אמי - התוספות פירשו שרבי אמי ענה לו שבאמת הוא קיבל הנאה על עצמו אבל טעימה לא נחשבת הנאה וזה מה שאמר לו "טועם ואין בכך כלום" היינו שאין בכך ספק כלל ולכן דוקא עד רביעית דיותר מכך הוי הנאה. אבל הרשב"א (ח"א סימן רס"ז) ביאר שר' אמי ענה לו שאכילה ושתייה קביל עליו ולכן יכול לטעום והסיבה שדוקא רביעית כי ביותר מרביעית שפוי מלא יש חשש שהוא יבלע בלי לשים לב וכן כתב ה'אהל מועד' ש"כל הנותן לפיו כשיעור הזה אי אפשר שלא יבלע מעט".

² אמנם הריב"ש בתשובה סימן רפ"ח כתב שמתוך מן התורה לטעום איסורי אכילה ולפלוט כדיון מטעמת שאינה צריכה ברכה רק חכמים אסרו שמה יבלע מהאיסור ומשמע שסובר שחוב ברכה דומה לחיוב איסורי אכילה.

ולפלוט" ומקורו טהור מפסקי המרדכי בשם ראבי"ה, וממה שכתב ללחלח 'גרונו' משמע שכולע הרוק המוטעם מהלעיסה ומגיע לגרונו ומלחלחו ופולט רק את גוף העץ, וכן מתבאר מדברי ה'אגודה' (פ"ח דיומא) שהביא מדברי הראבי"ה הנ"ל ראייה שמותר לבלוע רוקו ביום הכיפורים ואין זה אכילה, וכן מבואר מדברי הרב 'זרע אמת' (ח"א סימן פ"ז) שהתיר ללעוס עץ מתוק ופולט העץ אע"פ שנשאר המתיקות בפיו ובלוע הרוק³. ולפי זה יוצא, שעל מסטיק אין מברכים כלל כיון שאינו בולע את גוף המסטיק עצמו רק את הרוק שבפיו שנכנס בו טעם המתיקות, וכך פסקו הרב עובדיה הראיה (ישכיל עבדי ח"ח סי' כ' אות נד) והרב מאיר מאזוז (אור תורה ניסן תשד"ם סימן ע"א) וגיסו הרב יצחק ברדא (יצחק ירנן ח"ב סימן י"א) ותלמידו הרב משה לוי (ברכת ה' ח"ב פ"א סעיף י"ב ועיי"ש בהערות 34-37).

אמנם ה' חיי אדם' (כלל נ"א דין טו) כתב וז"ל: "על דבר צימרני"ד (עץ מתוק) שכוססין אותו ומבליע רק את הטעם ופולט הצימרני"ד וכן על לאקרי"ץ נראה לי דמברכים רק שהכל" והובאו דבריו להלכה ב'משנה ברורה' (סימן ר"ב ס"ק ע"ו) וב'כף החיים' (אות קיג). ומבואר, שאע"פ שפולט גוף הדבר שלועס מכל מקום כיון שכולע את הטעם שנכנס ברוק צריך לברך שהכל וכן פסק ה'אור לציון' (ח"ב פי"ד אות ח') לברך על מסטיק דלא גרע ממוצץ קנה סוכר שפסק מרן שמברך שהכל, וכן פסק הרב עובדיה (יבי"א ח"ז סימן ל"ג). וביאר, שזה פשוט שצריך לברך על ההנאה שנהנה מטעם המתיקות של המסטיק כיון שמתכוין ליהנות ולא דומה למה שפסק מרן שמתעמת אינה צריכה ברכה כיון ששם אין כונתו לאכילה כלל רק לטעימה בעלמא אבל כאן כונתו לאכילה ומיד כשהחך נהנה חייב בברכה אף שאינו בולע את גוף המאכל.

³ ועיין שם שמה שכתב ספר חסידים (סימן רנ"ג) שאין ללעוס בתענית ליקרי"ץ היינו בתענית ציבור דהמירא טפי שאסור אפילו לטעום ולפלוט כמו שכתבו התוס' בדברות ד'.

רואים אמונה בעינינו

ר'נתנאל שושן

לקח בפרשה

הרב וואלק, שהמשיך לפעול בנין יישוב ארץ ישראל, הבין דבר אחד - שלשיקנו אסור לו להגיע... לא נעים... הוא הרהר ובצדק: "מה אגיד למתפללי ביהכ"ז הגדול בשיקנו, ששלחתי את בנו של ר' ירחמיאל וקסלר למות בא"י? לי אישית לא יחסרו מקומות אחרים לדרוש בשבחה של א"י חוץ משקנו, אלך למקומות אחרים" הרהר.

עברו ימים, גם שנים. הרב וואלק הולך בדרכו ברחוב הראשי בניו-יורק, וממולו צועד הרב וקסלר, "שלום עליכם, הרב וואלק!" מכריז ר' ירחמיאל וקסלר בשמחה: "איפה נעלמתם? לא רואים אתכם באזור שלנו בשיקנו, אני כשלעצמי מתעכב כאן באמריקה עוד מספר חודשים עד שאעלה לא"י, אבל חבל שלא תמשיכו במלאכת הקודש באזורינו, בודאי יש עוד אנשים שישתכנעו מדבריכם".

הרב וואלק התחיל לגמגם לכל הכיוונים, התנצל על שלא בא. אך לא הועילו לו התחמקותיו, ר' ירחמיאל וקסלר האין בו לדעת את סיבת אי בואו לשיקנו, עד שהרב וואלק נאלץ להשיב בכוונה וכאב את התשובה האמתית: את האמת, אתה מבין בעצמך שאין זה נעים להופיע באתו מקום, ובפרט בבית הכנסת המרכזי, שם דיברתי והצלחתי לשכנע אותך לעלות לארץ ישראל - שם שיכלת את בנך...

עמדו השניים דוממים זה מול זה ברחובה של עיר כשמאות בני אדם חולפים על פניהם מכל הכיוונים, מכוניות צופרות, אוטובוסים פולטים עשן סמך, ור' ירחמיאל עומד ממול הרב וואלק. לפתע פשט ר' ירחמיאל את שתי ידיו כלפי פניו הרציניות של הרב וואלק הישיש ואמר: "הרב וואלק, איר קענט זאך נישט פארשטעלן - אינך יכול לתאר איזו הכרת הטוב יש לי כלפיך..."

הרב וואלק הביט עליו בהשתוממות, אינו מבין את כוונתו, אך ר' ירחמיאל לא הותיר זמן למחשבות, ומיד המשיך בהתלהבות: היה לי בן - יעקב יחזקאל, נגור עליו משמים, שלא יחיה יותר משש עשרה שנה, אילולא הייתי עולה לארץ ישראל, ודאי היה מת כאן בארץ העמים. בני, יעקב יחזקאל, יכול היה להסתובב כאן בניו-יורק ולההרג כמו ילד אמריקאי בתאונת דרכים או מחלה אחרת רח"ל, עתה שזיכני ה' דרךך - להביאו לארץ ישראל ולהכניסו לישיבה קדושה, להפכו לבן תורה ולבסוף עוד זכה למות על קידוש ה' הגדול והנורא, כמה אני חייב לך הכרת הטוב על זה... עיני שניהם נצצו מדמעות בטבורה של עיר, ורבי ירחמיאל סיים: "האם לקחת לי ילד? לא! הלא נתת לי ילד - בחור ישיבה. הצלת את בני".

יותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו וצע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו".

המשגיח, ר' אליהו לאפיאן (הלב אליהו) הסביר ע"פ רבותינו ששלחמת יעקב ושרו של עשיו זוהי מלחמת האמונה והכפירה. "וירא כי לא יכול לו" לפי שיעקב זוהי שלמות באמונה (תם, תמים - שלם) ואז הוא נוגע ומצליח להכות בעקב יעקב - זה הדור האחרון - עקבתא דמשיחא, שם הוא מצליח להכניס דברי כפירה.

אולם, מתוך כך ניגאל, וה כדברי הנביא: "הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים" ואז לפתע: "צעליך יזרח כבוד ה' וכבודו עליך יראה". אך גם בדור הזה רואים זיקים של אמונה גדולה. וכך מספר ר' שלום שברון זצ"ל:

הרב וואלק משערי חסד היה שליח של אחת התנועות למען ההתישבות בא"י וכיתת רגליו ברחבי העולם לעשות נפשות ל"יישוב א"י", הרב וואלק ניחן בכשרות דבור ויראת שמים וניצל את כשרונותיו למטרה זו.

בין נודדיו בשנת תרפ"ט הגיע לשיקגו. ביום שבת קודש נכנס לבית הכנסת המרכזי ולאחר אישור הגבאים עלה על הבימה והלהיב. במוצאי שבי"ק בשעה מאוחרת ניגש אל הרב וואלק יהודי גביר - הרב ירחמיאל וקסלר - באומרו: "נאומך שבה את ליבי, ומיד בצאת השבת התחלתי לחשוב על הענין ברצינות, רק שרצוני לראות את המקום מקרוב, ברעתי לנסוע לביקור בארץ ישראל להתחקות אחרי סודות המקום ולראות, האם יש אפשרות השקעה והצלחה בפרנסה וכו' וכו'. ואז אחליט סופית על צעדי הבאים.

האיש הרב ירחמיאל וקסלר, חותנו של רבי בצלאל ז'ולטי, אמר ועשה. בתקופת חודשי אדר ניסן תרפ"ט נסע עם כמה מבני משפחתו לא"י.

אחרי חג הפסח תרפ"ט ביקר בעיר חברון וראה שם את ישיבת "כנסת ישראל" בהדרתה. ואף הוסיף להבחין שבישיבה מסתופפים גם כמה בחורים תושבי אמריקה.

ר' ירחמיאל התרשם עמוקות מהאווירה בין כותלי הישיבה והחליט להשאיר את בנו בן השש עשרה - יחזקאל וקסלר - בין כתליה, מלבד זאת שב לארה"ב בהחלטה משמחת לחסל את עסקיו באחת ההזדמנויות ולעלות לחנון את עפר הארץ.

בי"ח מנחם אב תרפ"ט, שבת קודש, פרצו הפרעות - מאורעות תרפ"ט, רבים מתושבי העיר ובני הישיבה נטבחו בידי ערביי העיר. ביניהם הבחור יחזקאל וקסלר... הי"ד.

עני המהפך בהררה

ראובן דויטש (ה')

אמר הלל – מה ששנאוי עליך אל תעשה לחברך, והיינו דכתיב בתורה: "ואהבת לרעך כמוך". ויש לעיין בזה, אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה, היה צריך לומר – אהוב את חברך כמוך! ויש לומר, דמשמע ליה שהכתוב לא איירי אלא בכי האי גוונא של לא תעשה, שכן בתחילת הכתוב נאמר: "לא תקום ולא תטור" ועל זה נאמר: "ואהבת לרעך כמוך" – שלא תעשה לו רעה שכל מה ששנוי לך אל תעשה לחברך. אבל לגבי לעשות לו טובה לא נאמר: "ואהבת לרעך כמוך", כי אומרים - חייך קודמין לחיי אחיך.

לעומת זאת מדברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה רו) שצינו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו, ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי כחמלתי ואהבתי לעצמי בממונו ובגופו וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו. והוא אמרו יתעלה "ואהבת לרעך כמוך".

וכן פירש הרמב"ם את המשנה בפאה (א', א'): אלו דברים שאין להם שיעור הפאה... וגמילות חסדים. וגמילות חסדים - הוא שם נופל על שני סוגים מהמצות, האחד הוא השתתפות האדם עם ישראל בממונו, כגון הצדקה ופדיון שבויים. והשני השתתפות האדם עם ישראל בגופו, כגון ניחום אבלים, ולווית מתים, ושמתת חתנים, ודומיהם. ואמרו כאן שגמילות חסדים אין לה שיעור, רוצה לומר בהשתתפות האדם בגופו. אבל השתתפותו בממונו יש לו גבול והוא חמישית ממנו.

היוצא מהאמור לעיל שישנה מחלוקת אם מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא מצוה פסיבית שעיקרה שלא להזיק לאחר, ומה ששנאוי עליך אל תעשה לחברך, אבל אין כל חיוב לעזור לחבר אם זה בא על חשבון זמנך או ממונך וקל וחומר על חשבון חייך. לעומת זאת הרמב"ם סובר שבמסגרת המצוה ישנה חובה גם לעשות עזרה אקטיבית חוץ ממסירת גופו למיתה שכן חייך קודמים לחיי חברך.

א"כ ניתן להסביר כך: רש"י בפירושו עני המהפך בהררה. סובר שגדר "ואהבת לרעך כמוך" הוא סור מרע דהיינו שאין חובה להשקיע בחברו גם זמן, ממילא אין דין עני המהפך בהררה אצל עשיר כי אינו מחויב לבזבז זמן בגלל חברי. לעומת זאת ר"ת יסבור שמצות "ואהבת לרעך כמוך" היא לא רק סור מרע אלא גם עשה טוב, ואדם צריך לוותר מזמנו על מנת שלא לפגוע בחברו שמתעסק בקניית דבר מה אם יכול להשיג זאת במקום אחר.

למדנו השבוע (בדף נט): "עני המהפך בהררה - אדם שמחזר על דבר מה, ובא אחר ונטלה הימנו, מאי? אמר ליה: נקרא רשע". רש"י שם מעמיד את המקרה של עני המהפך בהררה - שמחזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או שיתננה לו בעל הבית.

לעומתו, ר"ת בתוספות (שם ד"ה עני המהפך) סובר דאיסור דמהפך דנקט הכא לא שייך אלא דוקא כשרוצה העני להרויח בשכירות או כשרוצה לקנות דבר אחד וחבירו מקדים וקונה, ומשום הכי קאמר דנקרא רשע, כי למה מחזר על זאת שטרם בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר. אבל אם היתה החררה דהפקר ליכא איסור שאם לא זכה בזאת לא ימצא אחרת.

כלומר, לפי רש"י האיסור של עני המהפך בהררה נאמר רק לגבי עני ממש, אבל אם עשיר מחזר אחר דבר לקנותו – אינו חייב השני לבזבז זמנו ולחפש את הדבר הזה במקום אחר דשלך קודם לשל חבריך. ולפי ר"ת רק אם לא תמצא זאת במקום אחר כמו הפקר אין חייב לוותר על ממונו לטובת חברו, אבל דבר שאפשר למצוא במקום אחר תמורת תשלום וחברו עוסק כבר בקניית הדבר אין ראוי שיכנס לרכישת הדבר במקום שחברו כבר עוסק אלא יחפש במקום אחר למרות בזבוז הזמן. דהיינו, לפי רש"י גם על הזמן אנו אומרים שלך קודם לשל חבריך, ולפי ר"ת חייב לוותר על זמנו לטובת חברו. וננסה להבין את שורש מחלוקתם של רש"י ור"ת.

על הכתוב: "ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (ויקרא י"ט, י"ח) אמר רבי עקיבא (ירושלמי נדרים פרק ט' הלכה ד') שזהו כלל גדול בתורה. ומובא בגמרא (ב"מ סב.): "תניא: שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: "וחי אחיך עמך" (ויקרא כ"ה, ל"ו): חייך קודמים לחיי חבריך". ולכאורה אם רבי עקיבא אומר "ואהבת לרעך כמוך" - זהו כלל גדול בתורה, אז הנך חייב לאהוב את חברך כמוך, א"כ מדוע 'חייך קודמים לחיי חבריך'!

סגנון שונה בדרשת הכתוב "ואהבת לרעך כמוך" מצינו במדרש לקח טוב (שם): "מכאן אמר הלל הזקן: דעלך סאני לחברך לא תעביד - מה ששנאוי עליך אל תעשה לחברך". וכן מובא בגמרא (שבת לא.): "מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גיירו. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור". וכתב המהרש"א שם:

קורא ק"ש בלא ציצית

הרב בציון אלגזי שליט"א

שאלה: המשנ"ב בסי' כ"ד ס"ק ג' מביא בשם הזוהר שהקורא ק"ש בלי ציצית מעיד עדות שקר בעצמו. וקשה, שהרי בסי' ס"ו ס"ק ט"ז ביאר המשנ"ב שמפסיקים בין הפרקים של ק"ש לצורך ברכת תפילין מפני שללא תפילין הוא כמעיד עדות שקר בעצמו, ומדוע, א"כ, לא נאמר שיפסיק גם לברכת הציצית?

התשובה בשבוע הבא א"ה

תשובה לשבוע שעבר: שאלנו, איזהו דבר שלא משתנה במהותו מאומה, ובכל זאת משתנה הוא – פעם אסור ופעם מותר. והתשובה היא – ביצת תרנגולת. כאשר נמצאת היא בתוך מעיה של התרנגולת, אחר השחיטה, נחשבת היא לבשרית ואסורה היא באכילה עם חלב. אולם, כאשר יצאה היא ממעי התרנגולת – נחשבת למאכל פרווה ומותרת באכילה עם חלב.

מוזל טוב

לאמיטי ענקי (ח'), לנישואיו
לאלי סילברמן (ד'), לנישואיו

שבת שלום